

Tutkija ristikkosanojen äärellä

Sanaristikot näyttäytyvät helposti lähinnä ajanvietteenä, jos kohta luonteeltaan aivoja kutittelevana. Kielentutkijan kannalta ne ovat kuitenkin kiinnostavia näköaloja tarjoava ikkuna ihmismielen ja kielen yhtymäkohtiin. Ristikoita, niiden kieltä ja niihin liittyvää toimintaa voi tutkia monesta näkökulmasta.

Aktiivista ristikkoväkeä, ja kenties monia muitakin, kiinnostavat esimerkiksi sellaiset kysymykset kuin mitä sanoja sanaristikoissa tavallisimmin käytetään, mitkä kirjaimet ovat yleisimpiä, millaisia vihjetyyppejä ristikoissa käytetään tai miten ristikot ovat aikojen saatossa muuttuneet.

Kielentutkijaakin nämä kysymykset tietysti kiinnostavat, mutta tarkastelukulma on osin toisenlainen, osin laajempi. Ristikoiden yleisimpiä sanoja kiinnostavampi kysymys on kysymys niin sanotuista fakkisanoista, toisin sanoen se, mitä sanoja käytetään sanaristikoissa merkittävästi useammin kuin muussa kielenkäytössä.

Erityisen kiinnostava on kysymys siitä, miksi tiettyjä sanoja käytetään ristikoissa huomattavasti tavallista useammin. Osaksi syy on ilmeinen: kysymys on esimerkiksi sellaisista sanoista kuin ASAT,

ANIS, ARAL, TUTA ja ALETA. Nämä ovat yleisimmistä kirjaimista muodostuvia lyhyitä sanoja, jotka laatijan on helppo sijoittaa ristikkoon.

Syitä on kuitenkin muitakin. Esimerkiksi jotkin henkilön- ja paikannimet, ja toki muutkin sanat, esiintyvät ristikoissa taaajaan siksi, että niille on helppo laatia yksinkertainen vihje. Jotkin sanat toistuvat myös siksi, että ne ovat ikään kuin vakiintunut osa sanaristikoiden perinnettä.

Samoin tutkijaa kiinnostaa se, missä suhteessa ristikoissa käytetään vaikkapa substantiiveja, verbejä ja adjektiiveja, tai se, miten yleisiä erisnimet ovat. Kielen oppimisen ja opettamisen tutkijaa kiinnostaa se, miten ristikoita voidaan käyttää sanavaraston opettamisen ja aktivoimisen välineenä, ja se, millaisia oppimistuloksia ristikoiden avulla voidaan saada.

Sanasto ei tietenkään ole ainoa asia, joka kielentutkijaa ristikoissa kiinnostaa. Vähintään yhtä kiinnostavia ovat vihjeet, niiden eri tyypit, niihin liittyvät kielenpiirteet ja kielellä leikittely ym. Samoin ristikon rakenne, sanojen risteäminen, useamman sanan muodostamat lauseet, ristikoiden visuaalinen ilme ja kaiken tämän muuttuminen ajan saatossa kiinnostaa.

Sanoilla on kuitenkin erityisasema – siksi kai puhummekin juuri sanaristikoista.

Jaakko Leino
jaakko.leino@helsinki.fi

Lähetäkää ristikkoiheisiä kysymyksiä ja mielipiteitä osoitteeseen kysymys@ristikkoakatemia.fi

Ristikkoakatemia Facebookissa:
www.facebook.com/groups/ristikkoakatemia/